

## Az Ingyenélők — románul

Jó három évtizeddel ezelőtt volt alkalma a marosvásárhelyi színházlátogató közönségnek Csiky Gergely **Ingyenélők** című művét színpadon látni — az akkori Székely Színház művészeinek ragyogó előadásában. Most a Nemzeti Színház román tagozata **Zeno Fodor** fordításában és átdolgozásában (**Paraziții** címen), **Dan Alesandrescu** rendezésében román nyelvű abszolút premierként tűzte műsorára a kellően leporolt darabot. Az előadást a közönség — a bemutatóé legalábbis — érdeklődéssel fogadta, a hatásra való válasza egyértelműen pozitívnak tűnt.

**Zeno Fodor** munkája mindenképpen nagyon figyelemreméltó teljesítmény. Csiky tisztelőjeként és értékelőjeként (értőjeként!) hűségesen tolmácsolta a szöveget, anélkül azonban, hogy tükörfordítást tett volna elének. A magyar szöveg és attitűd román szellemű megfelelőjét kereste és találta meg az esetek többségében. Bizonyos szereplők (Ordas, Mákony, Mákonyné, Zelma, Senki Gáspár) „kiiktatása” miatt nem volt különösebb hiányérzetünk, Gáspár figurája azért talán megjelenhetett volna, már csak mintegy nyomatékosítójaként Mosolygó Menyhért színváltozásának. Ugyanígy bizonyos földrajzi vonatkozású utalások elhagyása sem gyengítette lényegében az első magyar társadalmi dráma időszerűségét jó száz évvel (1880) az eredeti bemutató után.

Az Arad megyei Pankótván született Csiky Gergely a XIX. század utolsó évtizedeiben — Szigligeti Ede után fellépve — a szó szoros értelmében forradalmasította a magyar drámaírást, a valóság felé irányítva a nézők figyelmét. A francia tézisdrámák hatására a magyar valóságba ágyaztatott problémafelvetése — több darabja esetében — az egész társadalmat felkavaró reveláció erejével hatott. Rövid élete során (49 évet élt) sokat alkotott, s pár művének — közöttük az **Ingyenélők**-nek — még az idő vasfoga sem árthatott. A hazafias érzelmeivel kereskedő Szederváry Kamilla, a szép feleségein hatalmas összegért tuladó Zátonyi Bence lecsúszott dzsentri (állítólagos barátság nevében, áldozathozatalt mímelve elvállik), a hirtelen meggazdagodott, s az előkelők világához dörzsölődő Timót Pál, továbbá a sors csapásai folytán gazemberré süllyedt kiebrudalt Mosolygó ügyvéd mind, mind remekbe szabott figura. (Elnagyolt viszont az egyetlen igazán pozitív hős ábrázolása, a főszereplő Iréné, akiről például még csak az sem derül ki: szilklaszilárd, nemes jellemét honnan „szerezte”.) Korabeli, csaknem általános recept szerint Csiky darabjában is a végén minden jóra fordul: a szélhámusok telepleződnek, a jók elnyerik jutalmukat. Ez azonban mit sem változtat azon, hogy közben a szerző maró gúnnyal láttatja a társadalom ferdeségeit, megvilágítja azt a talajt, amelyen a dudvának melegágya van. A dudva pedig tetszés szerint lehet: álhazafiaskodás, naplopás, élésködés, érzelmek vására...

**Dan Alesandrescu** rendező **Tamás Kelemen Anna** díszes és ötletes színpadképében egészen nagyvonalú előadást képzelt el. A rendelkezésére álló színészi erők egyenetlensége miatt azonban elképzeléseit nem tudta maradéktalanul megvalósítani. Sikerül mégis színpadra varázsolnia a századvég magyar világát, a felszíni csillogást (jó sokba kerülhettek a kosztümök!), a hamis bon-ton-t, olyanformán kihegyeznie a konfliktusokat, hogy a mű mához szóló üzenete érvényesülhessen. Vitaközni lehet viszont vele két kulcsfigura, Szederváry Kamilla és Timót Pál beállítására.

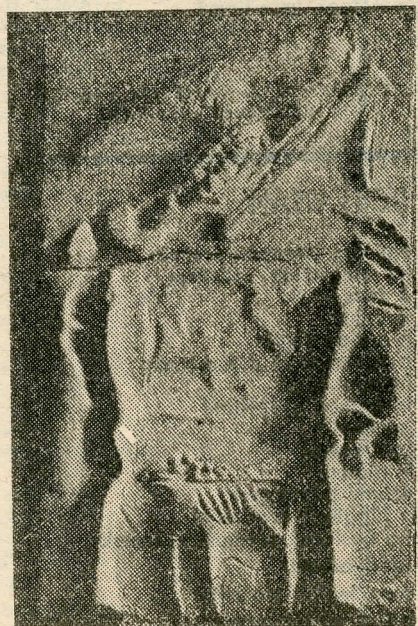
újraalkálása fölött. Szederváry Kamilla a negyvennyolcas forradalom idején élte viharos ifjúságát, női bájait egyformán kínálva fel a szembenálló erők szemrevaló tisztjeinek. Két-három évtized múlva rájött arra, hogy az emberek hazafias érzelmeit (vagy esetleges büntudatát) a maga javára kamatoztathatja, kiadja hát magát egy nyegvennyolcas vértanú özvegyének, Irént pedig a vértanú árvájának, s Mosolygó közrejátszásával segélykérő levelekkel bombázza a társadalmat. A béltel választörbítékek teremtik meg egzisztenciáját. De ez a Kamilla nem volt buta liba; egyszerűen gonosz és számító nőszemély, mindenképpen stilszerű szélhámus, s nem olyan, ahogyan Alesandrescu színpadán megjelenik. Itt beszédformája, viselkedése, minden gesztusa kísértetiesen hasonlít Caragiale külvárosi szatócsnéjához. És még ennél is zavaróbb Timót Pál színpadi hasonmása. Timót parvenű, a szalonokban járatlan, viselkedésében bárdolatlan, de a pénz hatalmat és tartást ad neki, s amikor felnyílik a szemé, ügyefogyottsága is semmivé lesz. Ezzel szemben a marosvásárhelyi színpadon orosz muzsikót látnak, faragatlan medvét, aki nem tudja mennyi kétszer kettő. Timót a nagyúri mesterkéeltséget nem ismerte, felszég ugyan, de nem gerinctelen hajlongó, együgyű szolgalelek.

A tizennégy színész (az Irént alakító **Marinela Popescu**t kivéve, akinek szereposztása melléfogás volt, hiszen képtelen illúziót kelteni) mindegyike igyekezett beilleszkedni a darab miliójébe, a rendezői koncepcióba.

**Mihai Gingulescu** hatásos, dendiszerű figurát kreált Zátonyiból, Smara Marcu Kamillója a túljátszást (külöségeket) tesz-számítva, elfogadható, mint ahogy **Dan Glasu** Timót Pálja is. Helyén van Darvas szerepében **Cornel Popescu**, s kisebb feladatát jól oldja meg **Aurel Ștefănescu** (Bankó), **Livia Gingulescu** (Bankóné) **Vasile Vasiliu** (Tulipán), **Lidia Roșca Marinescu** (Tulipánné), **Elena Jitcov** (Borcsa), **Dan Ciobanu** (házmester), **Traian Costea** (Jankó, a fia).

Villanásnyi szerepében (Klimóczy Endre) emlékezetes marad **Constantin Doljan**. Körmonfont, nagyvilágian perverz uszorása a megszólalásig élő figura. Nagyszerű **Constantin Săsăreanu** Mosolygó bácsija. A művész gondosan ügyel az elcsapott ügyvéd jellembeli átváltozásánál a fokozatokra, s így a néző elhiszi neki, hogy Mosolygó csak kényszerűségből vált gazemberré, lelke mélyén áhítozza a tisztaságot, becsületességet. Egyetlen figura különben, amely alakul a színen (Bankónéban csak a bosszú dolgozik, az írógép is elnagyolt Irén pedig jellegtelen), s nyújt némi vigaszt az embertelen, lealjasult világlátón. Mosolygó ezért marad a nézők számára esendő, de rokonszenves ember.

Lázár László



Sipos Sándor: Memento (Fotó: Feleki István)